

Даниела Колева

Познаваме ли се на
Балканите?

С отварянето на атласа забелязвам, че Балканите приличат на неправилна, обърната запетая. Ако поставя лявата си ръка на Пелопонес, то пръстите инстинктивно ще се свият, за да поберат географията на Югоизточна Европа. И сякаш тази „юмручна география“ се потвърждава в историята на балканските народи от непрекъснати и разрушителни войни, от взаимно разпалвана ненавист към съседите. Продължилата почти пет столетия Вартоломеева нощ оставя неизлечими рани в накърненото национално самочувствие. И дали защото тук са си дали среща непримирими цивилизации, религии и култури, и дали защото този крехък свят е разпъван между Корана и Библията, в началото на новото хилядолетие общият европейски дом изглежда по-скоро разрушен, отколкото съграден.

Въпреки обременените от тежко наследство отношения, е нужно на Балканите да се заговори на езика на търпимостта, на вслушването в другия, на познаването на съседа. Богатството на човечеството се състои в неговото различие и когато осъзнаем колко ни е необходимо да сътворим общобалкански ойкумен, ще потърсим съучастник у всеки грък, македонец, турчин, албанец, румънец или сърбин.

Специфична черта на балканската култура, осигуряваща нейното единство, е оригиналното съчетаване на своето и чуждото. Съществуването на националните езици е съпроводено с множество диалекти. Общите черти между езиците са резултат от взаимни влияния през вековното съжителство. Макар и неблизкородствени, българският и румънският имат подобна интонация, лексиката в славянските езици е близка с оглед общият им произход, билингвизма, балканизмите получени от калкирани употреби, изобщо наложилият се Балкански езиков съюз, улеснява общуването между народите.

Началото на всяко съгласие започва от непредубеденото вглеждане в ближния отвъд браздата, само че българинът присвива очи и слага етикета: „стиснат, като грък“, „ревнив, като македонец“, „тесногръд, като турчин“, „прост, като албански реотан“. А младият човек търси връзка, защото е усетил, че никоя народност няма превъзходство над друга, че националните култури от региона могат взаимно да се насърчават и обогатяват с идеи, прозрения и светоусещания, че само положителната нагласа към различността е основа на създанието.

Неоспорим е факта, че голямата мъка на Югоизточна Европа винаги е била бедността. В началото на деветдесетте години, когато балканските народи се измъкнаха от блатото на комунизма, нуждата от връзка беше преоткрита чрез материалния интерес. Подпрял се на неудобна

патерица от турцизми, гърцизми и балкански жаргон балканецът запелтечи дори и другояверския език и така потърси помощ за физическото си оцеляване. Независимо дали ще се нарече облага, кър, файда, сближаването най-сетне започна да се случва. Само че създаването на гъвкави пазарни отношения откри и предизвикателството да познаваш другия – неутъпкана пътечка с избуяло балканско пренебрежение.

Недоверчиво се гледаме с гражданина от бивша „братска“ Румъния, по-често наричан „циганин“ и „мамалигар“, отколкото приятел, сякаш отвъд Дунава все ни дебнат наследници на граф Дракула.

Преди години, когато излезе на български прословутият роман на американката Маргарет Мичъл „Отнесени от вихъра“, трябваше да си го купим в комплект с някой си Михаил Садовяну – румънец, в три тома. Страниците останаха неразрязани, но поне след името на държавата, в представите за нея се появи и име на писател.

Мирча Елиаде – един от символите на общочовешката култура, антрополог и космополит, но румънец, остава печално неизвестен. Този забележителен ерудит е написал всичките си книги на родния език, независимо че свободно е владеел и френски и английски, остава неоценен на Балканите. У нас ранната му проза е издадена едва три години след смъртта му. Посмъртно...

А абсурдистът Йонеско? А Е.М. Чоран, който с неизгубеният си влашки акцент става най-големият стилист на френския език?

Балканите трудно признават световни величини. А къде са безелите на човечността, ако не в познаването и възприемането на близката култура?

За оковавната в безелници и хвърляна в затвори турска култура на Балканите почти нищо не се споменава. Отхвърлена някъде зад Босфора, тя остава непозната територия, дори и с най-известните си творци: Назъм Хикмет, Орхан Кемал, Сабахаттин Али. Кой, ако не писателите, поетите и мислителите допринасят най-много за промяната на манталитета, за отричане на предразсъдците, кой, ако не езикът на съгласието обладава силата за преодоляване на ограниченията и неспособността на етническите групи и култури да съществуват заедно? Какво е богатството на една нация, ако то не включва знанието за съседната?

Демокрацията – голямото предизвикателство за Югоизточна Европа отприщи страстите, разбуни духовете, обърка понятията и ценностите. Формиранията на световната общност – ЮНПРОФОР, ЮНКРО, ЮНПРЕДЕЛ и КФОР не успяват да защитят различността в човешката природа в държавите от бивша Титова Югославия. Насилието се

овласти с всичките си форми – тероризъм, етническо прочистване, дискриминация, религиозен и културен екстремизъм. Едва ли чувството за съпричастност на страните от региона е достатъчно изявено, след като конфликта вместо да отшумява се задълбочава. Причината е, че всеки балкански народ или етнос, постулира някаква окончателна истина за себе си, която се оказва несъвместима с тази на комшията. Необходимо е изкуствеността да се убива да се превърне в изкусни човешки взаимоотношения ползвайки само „оръжията“ на човешката близост.

Кощунствено е, че героизмът на Скендербег се е изродил само в „албански сепаратизъм“, че самоопределението на сърби, хървати, босненци, косовари се определя само като „национализъм“. Единствено усилия на волята, заинтересованост и търпимост могат да върнат разбирателството.

На Балканите е полезно да бъде забравено миналото, защото то най-често се явява извор, от който се черпи противопоставяне, разделяне, търси се възстановяване на исторически конфликт.

Негласна, но не и осъзната форма на търпимост се е установила в отношенията между българи и етнически турци, щом крехкото равновесие се нарушава от телевизионния „HABERLER“ всяка вечер. Пре положение, можем да пропътуваме разстоянието от единия до другия край на земята за часове, първото пътуване е това до съседа, отключвайки сърцето му с добронамереност.

Горчива глътка отпи славянското езикознание с признаването на т.н. „македонски език“, но затова пък спечели идеята за съхраняване на езиковото многообразие. Полезно ще се окаже познаването и запазването на многобройните диалекти и говори, които изобилстват на Балканите, не за да се изолира региона от останалия свят, а за да може европейският културен обмен да разчита на самобитността на етносите. Надеждата е в необременените млади хора, които могат да изрекат „Здраво, брато!“, без в този поздрав да звучат нотки на балканска нетърпимост и язвителност.

За съхраняване на различността в Югоизточна Европа младият човек ще открие извечни стойности в културата на сияйна Елада. Чрез изучаването на димотики и катаревуса става срещата както с духа на елинизма, така и със съвременна Гърция. Изкушение за познавача са прекрасните мелодии на бузуки от „Зорба гъркът“ на Микис Теодоракис, изкупителната жертва на Христос от „Последното изкушение“ на Никос Казандзакис. Някъде през средните векове Доменико Теотокопулос, известен с прозвището „Ел Греко“ – се превръща в емблема за

гръцкото културно излъчване в областта на живописата. С подобно пътуване назад във времето търсещият млад човек може да си създаде интерес и към съвременността, който да не се изчерпва с песните на Василис Карас, Пасхалис Терзис и „Зиг-Заг“ и да не се заглушава от шума на на счупени чинии в балканска таверна.

Познаването и приемането на богатия езиков и културен пейзаж на Балканите, на неизброимото многообразие от мисъл, мъдрост и начини на живот, ще направи от младите хора сътворители на „полуострова на блажените“. За темелите на балканския Елизион е нужна търпимост, смирение и уважение. Само чрез опознаване, разбиране и съпричастност юмрукът ще се разтвори, ще стане протегната приятелска ръка търсеща ответ в друга, за да хвърли моста, на който ще стане срещата между народите от Югоизточна Европа.

КРАЙ

© Даниела Колева

Източник: Словото

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2088>]